

Geol. vjesnik	31	69—72	1 tabla	Zagreb, 1979
---------------	----	-------	---------	--------------

UDK 564.1:551.782(497.13)

Srednjomiocenske kongerijske naslage Požeške gore

Vanda KOCHANSKY-DEVIDÉ

Geološko-paleontološki zavod Prirodoslovno-matematičkog fakulteta,
Sveučilište u Zagrebu, YU - 41000 ZAGREB, Socijal. revol. 8

On the northern slope of the Požega-Mountain (northern Croatia, Yugoslavia) two finding-places of miocene *Congeria*-marls were discovered. The age of the first locality (with *Congeria socialis* Kochansky-Devidé, *C. boekhi* Wenz, *C. neumayri* Andrussov, etc.) corresponds to the Ottnangian equivalents, while that of the second one (with *C. pikijai* n. sp. *C. scaphula* Andrussov, etc.) can be probably compared with the Karpathian.

NALAZIŠTA

Sve više ima nalaza kongerijskih naslaga starijih od tortona na području između Save i Drave. Osim fosilima bogatih izdanaka Medvednice ima ih u bušotinama Bunjani, Križ i Novo Brdo, a istočnije nađeni su opet površinski lokaliteti oko sela Rogolji i Podvrško u Psunju, zatim NE od Daruvara u Papuku (Kochansky-Devidé & Slišković, 1978), a novo su otkrivena nalazišta na području Požeške gore. Našao ih je inž. M. Pikija iz Geološkog zavoda u Zagrebu prilikom izrade kompleksne geološke karte, kao i ona u Psunju i u bušotini Novo Brdo. Kolegi Pikiji najljepše zahvaljujem na materijalu te na terenskim podacima.

Jelov do

Nalazište Jelov do na N pobočju Požeške gore, oko 10 km WSW od Slavonske Požege obuhvaća uzorke litološki nešto različite: lapor, koji mokar postaje mekan i muljevit te drugi čvrsti, pješčani lapor veoma tvrd, koji natapanjem tek nešto omekšava, dok se ljuštire raspadaju. Obje su vrste lapora tamnosive boje.

Pjeskoviti lapor sadrži: *Congeria socialis* Kochansky-Devidé i *Melania (Brotia)* ex gr. *escheri* Brongn. Kongerija je česta, dok je puž nađen pojedinačno. *Congeria socialis* je najčešća vrsta u okolici Vidovca i Planine u Medvednici, gdje je litogenetska. Ova iz Jelova dola je većinom nešto manje dužine (manje krilata) od medvedničkih primjeraka, ali ima i normalnih oblika. Starost naslaga, uspoređena s Medvednicom, bila bi srednji miocen — otnang.

Meki lapor sadrži: *Congeria socialis* Kochansky-Devidé, *C. boekhi* Wenz, *C. neumayri* Andrusov, *Melania (Brotia)* ex gr. *escheri* aff. *grossecostata* Klein, *Melanopsis* cf. *sostarici* Brusina. Vrste *C. socialis* (i ovdje većinom manje krilata), *C. boekhi* i *C. neumayri*, pa i ob-

lik melanije, istovjetni su s nalazima u Medvednici, a i drugdje između Drave i Save, pa treba također pretpostaviti srednjomiocensku starost (otnang).

Komušina

Komušina je selo SSE od Slav. Požege, udaljeno 3—4 km. Materijal nalazišta s kongerijama je žuti lapor, dosta mekan, koji se morao taložiti negdje blizu obale jezera, jer sadrži mnogo biljnih ostataka. Nađene su ove vrste mekušaca: *Congeria pikijai* n. sp., *C. scaphula* Andrusov, *Psidium* sp., *Unio* ? sp., *Planorbis* sp., *Rissoa* ? sp. (loše sačuvane kućice i česti operkuli). Najčešća je nova vrsta kongerije, varijabilna osobito u veličini. *C. scaphula* je razmjerno veliki primjerak, jednak kao u Glinjskom Pokuplju i Sinjskom polju. Ostali rodovi redovito prate kongerijsku miocensku faunu. Starost je srednji miocen, vjerojatno karpatski.

OPIS NOVE VRSTE

Congeria pikijai n. sp.

Tabla I, slika 1—12

Derivatio nominis: Vrsta je posvećena inž. Mati Pikiji, geologu Geološkog zavoda u Zagrebu, koji je na više terena u Slavoniji zapazio kongerijske naslage i prikupio materijal.

Holotypus je primjerak br. 1124, Inv. znanstvene zbirke Geološko-paleontološkog zavoda; tab. I, sl. 1. Paratipovi su primjerci Inv. br. 1125; tab. I, sl. 2—12.

Locus typicus: Selo Komušina, oko 3 km SSE od Slav. Požege.

Stratum typicum: Srednji miocen, subtorton, najvjerojatnije karpatski.

Diagnosis: Mala kosa kongerija, šiljatog vrha, posve zaobljenog brida koji dijeli tek nešto užu vertikalno polje od dorzalnog. Izbočenost je prilična.

Opis: Ljušturica je malena, ali ipak veoma varira u veličini od 8x6 mm do 2,4x1,7 mm. Uglavnom je širina (od vrha do sredine donjeg ruba) veća nego dužina. Ima primjeraka, čiji je obris bliže krugu s odnosom dužine i širine oko 0,89, dok je normalno odnos d/š: 0,60—0,78. Ljušturice su više-manje kose: Ventralni rub je polukružan, donji je jače zakrivljen, stražnji prelazi s više-manje izrazitim kutom od 100—120° u ravni gornji stražnji rub. Toga samo sprijeda malo nadvisuje dosta oštri vrh. Brid je potpuno zaobljen, neizrazit, iako su ljušturice dosta izbočene. Debljina ljušturice holotipa je 2,8 mm. Svedenost je jednolična s maksimumom u sredini. Ventralna je strana samo malo uža od dorzalne. Crte priraštaja su većinom izrazite. Na nekim duguljastim ljušturicama naziru se 2—3 radijalne posve plitke i široke brazde, što je u srednjomiocenskih kongerija raznih filogenetskih linija često zapažena pojava.

Usporedba: Veličinom te uglavnom obrisom, kao i rasprostranjenošću u Slavoniji nameće se najprije usporedba s vrstom *C. venusta* Kochansky-Devidé, koja je više rombična a ne iskošena obrisa te izrazitog tankog brida. *C. zosi* Andrusov je mnogo veća, jačeg i povijenog vrha, brid joj je doduše tup, ali ipak mnogo izrazitiji. Bosanska *C. obliqua* Kochansky-Devidé je dosta veća, jače iskošena, plosnata, oblog brida, ali ventralna strana joj je šira od dorzalne. Vrh i tupi brid odjeljuju u vrste *C. obliqua* analno polje od središnjeg dijela poput malog

krila, zbog čega izvodim tu vrstu iz *Katzerove C. bosniaca*. Držim da je *C. pikijai* srodna s vrstom *C. obliqua* — vjerojatno se iz nje i razvila — pa bi prema tome nova vrsta pripala skupini *subglobosae* prema podjeli, koju je *Andrusov* (1897) uveo.

ZAKLJUČAK

Iako su nalazišta Jelov do i Kormušina samo trinaestak kilometara međusobno udaljena, različita su po fauni mekušaca te je Jelov do posve jednakog bio- i litofacijesa s Medvednicom i ostalim nalazištima miocenskih kongerija između Drave i Save, pa prema tome otnaške starosti, dok je Kormušina sličnija sjeverobosanskim ležištima, gdje u žutom laporu nalazimo predstavnike razvojnog niza *C. bosniaca-obliqua-soklici*. Spomenuti niz, te s njima i *C. pikijai* n. sp., koju filogenetski odvajam od vrste *C. obliqua*, kao i *C. scaphula* vjerojatno su vrste ekvivalenata karpata.

Primljeno 23. 02. 1978.

LITERATURA

- Andrusov*, N. (1897): Iskopaemye i živuščie Dreissensidae Evrazii. Trudy Obšč. Estastv. po Otdel geol. mineral. 25, 1—115, Atlas 20 tab., S. Petersburg.
- Kochansky-Devidé*, V. & *Slišković*, T. (1978): Miocenske kongerije Hrvatske, Bosne i Hercegovine. Paleont. jugosl. Jugosl. akad. 19, 1—98, 8 sl., 14 tab., 2 tabele, Zagreb.

Mittelmiozäne Kongerienablagerungen des Gebirges Požeška gora (Nordkroatien, Jugoslawien)

V. KOCHANSKY-DEVIDÉ

Am nördlichen Abhänge des Gebirges Požeška gora neulich wurden zwei Fundstellen der miozänen Kongerienmergel entdeckt. Das Alter der ersten Lokalität [mit *Congeria socialis* *Kochansky-Devidé*, *C. boekhi* *Wenz*, *C. neumayri* *Andrusov*, *Melania (Brotia)* ex gr. *escheri* aff. *grossecostata* *Klein*, *Melanopsis* cf. *sostarici* *Brusina*] entspricht den Äquivalenten des Ottmangs, bes. dessen Fundstellen in Kroatien, während man die andere Lokalität mit *C. pikijai* n. sp., *C. scaphula* *Andrusov*, *Pisidium* sp., *Unio* ? sp., *Planorbis* sp., *Rissoa* ? sp. und Pflanzenresten wahrscheinlich mit dem Karpath vergleichen könnte.

Congeria pikijai n. sp.

Derivatio nominis: Die Art ist Herrn Ing. Mato Pikija, Geologe des Geologischen Instituts in Zagreb gewidmet, dem ich das Material verdanke.

Der Holotypus ist das Exemplar Nr. 1124 der wissenschaftlichen Sammlung des Geol.-paläont. Instituts der Universität in Zagreb. Taf. I, Fig. 1.

Locus typicus: Dorf Kormušina, etwa 3 km SSO vom Städtchen Slavonska Požega. Stratum typicum: Mittleres Miozän, Suborton, höchstwahrscheinlich Karpath. Gelber Mergel.

Diagnose: Kleine Kongerienart mit schräger Schale, spitzigem Wirbel, ganz abgerundetem Kiel, der das ein wenig engere Ventralfeld vom dorsalen trennt. Die Schale ist ziemlich stark gewölbt.

Beschreibung: Die kleine Schale variiert von der Grösse 8 x 6 mm bis 2,4 x 1,7 mm. Die Breite (vom Wirbel bis zur unteren Randmitte) ist grösser als die Länge. Es gibt Exemplare, deren Umriss mit dem Längen/Breiten-Verhältnis um 0,89 dem Kreis nahe steht; normal bewegt sich diese Zahl von 0,60 bis 0,78. Die Schalen sind mehr oder weniger schräg. Der Ventralrand ist halbkreisförmig, der untere stärker gebogen, der hintere geht mit einem Winkel von 100—120° in dem oberen Hinterrand über. Der spitzige Wirbel ragt wenig hervor. Obwohl die Klappen ziemlich gewölbt sind, ist der Kiel sehr abgerundet. Die Dicke beträgt um 2,8 mm. Die Zuwachsstreifen sind meist stark. An einigen verlängerten Schalen sind 2—3 ganz flache und breite Radialrinnen angedeutet, was bei den mittelmiozänen Congerienarten verschiedener phylogenetischen Linien oft bemerkt wurde.

Vergleich: Der Grösse und Umriss nach, wie auch nach der Verbreitung in Nordkroatien, drängt sich zunächst der Vergleich mit der *C. venusta* Kochansky-Devidé auf, die jedoch mehr rombisch ist und einen ausgesprochenen Kiel besitzt. *C. zoi* Andrussov ist viel grösser, mit dickerem und gebogenerm Wirbel und ausgeprägterem Kiel. Die bosnische *C. obliqua* Kochansky-Devidé ist grösser, noch mehr schräg, flach; ihr Ventralfeld ist breiter als Dorsalfeld. Das Analfeld ist etwas flügelartig; darum leite ich *C. obliqua* von der geflügelten Art *C. bosniaca* Katzer ab. Auch *C. pikijai* ist, meines Erachtens, mit *C. obliqua* verwandt, so dass die neue Art der Gruppe *subglobosae* Andrussovs zugezählt werden sollte.

Angenommen an 23. 02. 1979.

TABLA — TAFEL I

- 1 — 12. *Congeria pikijai* n. sp. 4:1
 1. Holotypus. Inv. br. 1124 (Inv. Nr. 1124)
 2—12. Paratypi.
 13. *Congeria scaphula* Andrusov 4:1
 14. *Unio?* sp. 4:1
 15—21. *Pisidium* sp. 4:1

Foto N. Rendulić

